

לאנו או נענה?

כפתיחה ללימוד בדרומא נעסוק בסוגיית ערכו של הלימוד מול ערך אחר המעשה. יש ללמוד את סוגיית הגמרא, לחלק אותה לחלקיה, להבינם כל אחד בפני עצמו ולאחר מכן לעיין בעקבות שאלות ההנחייה הבאות.

שאידיה (שאלה) זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה ר' טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה ר' עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול אבל לא מצד עצמו, אלא מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה. תניא [שנויה ברייתא]. ר' יוסי אומר: גדול תלמוד תורה שקדם למצות חלה ארבעים

שנה, שתורה ניתנה לישראל מיד בצאתם ממצרים ובמצות חלה נתחייבו רק בכואם לארץ. וקדם למצות תרומות ולמעשרות חמשים וארבע שנים שלא נתחייבו בהן אלא לאחר ארבע עשרה שנים של כיבוש וחלוקת הארץ אחר כניסתם לארץ. לשמיטים (מצות שמיטה) ששים ואחת שנה, שרק לאחר חלוקת הארץ החלו למנות את השנים עד לשנה השביעית. ליובלות מאה ושלש שאף מנין היובל הראשון החל רק מסוף חלוקת הארץ. ותוהים: מדוע אמר מאה ושלש שנים? הלוא מאה וארבע הויין [הן] שיש להוסיף חמישים שנה על חמישים וארבע השנים שמהן החלו לקיים מצוות התלויות בארץ! ומשיבים: קסבר [סבור הוא] כי יובל מתחילתו (מתחילת השנה) הוא משמט לענין שילוח עבדים והחזרת קרקעות, ולכן עברו מאה ושלש שנים עד שחלה מצות היובל. וכשם שהלימוד קודם למעשה כלומר שמצות הלימוד קודם למצוות אחרות, כך דינו של אדם בדין של מעלה, שנידון על לימוד תורה קודם לדין שנידון על מעשה המצוות, כדברי רב המנונא. שאמר

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד. נשאלה שאילה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול. נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. תניא רבי יוסי אומר: 'גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע לשמיטים ששים ואחת ליובלות מאה ושלש מאה וארבע' הויין קסבר יובל מתחילתו הוא משמט. וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדבר המנונא דאמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר "פוטרי מים ראשית מדון" וכשם שדינו קודם למעשה כך שכרו קודם למעשה שנאמר ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו:

אלו אהיו הדין

- א. מה משמעות המחלוקת מי גדול - 'תלמוד' או 'מעשה'? מה מזין את שלושת השלבים בוויכוח [עמדת ר' טרפון, עמדת ר' עקיבא, עמדת כולם]? ניתן להתייחס לשאלות ברובד מעשי, אידיאולוגי והיסטורי. ניתן להסתייע במקורות הנספחים 1-2.
- ב. היש לעמדות החולקים שורש בביוגרפיה האישית שלהם? ראו למשל את מקור 3 המספר על 'תחילתו' של רבי עקיבא.
- ג. מדוע מביא ר' יוסי בהשוואה לתורה דווקא את הדוגמאות האלו [חלה, תרומות ומעשרות, שמיטה ויובל]?

לקוויו (נספח)

1 שאלות דרב אחאי פרשת לך לך שאלתא ז

ברם צריך תלמוד ומעשה אי זה מהן קודם מעשה עדיף דתלמוד גופיה משום מעשה הוא דאתא דתנן לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה או דילמא תלמוד עדיף דאי לאו תלמוד לא ידע למיעבד מעשה ואם תמצא לומר תלמוד עדיף תלמוד דאחרים ומעשה דידיה אי זה מהן קודם תלמוד עדיף כדאמרינן או דילמא מעשה דידיה עדיף דהאי דידיה והאי דאחרים ת"ש כבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד נשאלה שאילה זו בפניהם תלמוד קודם או מעשה קודם נענה רבי טרפון ואמר גדול מעשה נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד קודם נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה.

2 ענף יוסף בביאורו לעין יעקב

...וכבר נודע הספק הזה כיון שהלימוד מביא לידי מעשה, נמצא המעשה במדרגת התכלית אצל הלימוד שהיא האמצעי להביא אליו ואיך יהיה האמצעי מעולה וגדול מן התכלית? ... ואפשר לומר כי מתחילה נחלקו איזהו משניהם [גדול], כי על זה היתה השאלה. ובאומרם נענו כולם ואמרו למוד גדול. היינו ששניהם אמרו טעם זה לקיים כל אחד סברתו. וזה כי שניהם נענו והסכימו יחד שלמוד גדול שמביא לידי מעשה...שזולתו אי אפשר לעשות המעשה בשלמות...כי היות דבר אחד גורם דבר אחר יאמר על שתי פנים: האחד בדרך סיבה שהיא גורמת תוצאה. כמו שהאב סיבת בנו ומביאו לעולם... ובבחינה זו אין ספק שהסבה גדול מן המסובב... והדרך השניה בדרך כלי ואמצעי כמו הפטיש...הגורם לטבעת או לכסא שבלעדיו אי אפשר... אבל הטבעת היא התכלית ונמצאת גדולת המעלה מן הכלי שיצרה.

3 אבות דרבי נתן פרק ששי

מה היה תחלתו של רבי עקיבא. אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לא המים שתדיר [נופלים] עליה בכל יום אמרו [לן] עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים. מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו מה רך פסל את הקשה דברי תורה שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה. הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות א"ל רבי למדני תורה אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח כתב לו אלף בית ולמדה

4 רמב"ם יד החזקה - הלכות תלמוד תורה פרק ג

(ג) אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום:
(ד) היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק לתלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו:
(ה) תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה: